

GIỚI THIỆU SÁCH

THÀNH HOÀNG Ở VIỆT NAM VÀ SHINTO Ở NHẬT BẢN – MỘT NGHIÊN CỨU SO SÁNH

Trịnh Cao Tường. *Nxb. Văn hóa Thông tin & Viện Văn hóa, Hà Nội 2005, 320 trang.*

Việt Nam và Nhật Bản là hai nước Châu Á, trong quá khứ đều là những dân tộc có nền văn minh nông nghiệp rục rờ. Vì vậy, giữa hai dân tộc có những nét tương đồng về văn hóa, nhất là tín ngưỡng Thành Hoàng ở Việt Nam và Shinto ở Nhật Bản.

Cuốn sách được xuất bản bằng hai thứ tiếng: tiếng Việt và tiếng Anh. Trong mỗi phần nội dung chính đều được trình bày thành 3 chương, nói về tín ngưỡng Thành Hoàng ở Việt Nam, Shinto ở Nhật Bản và những nét tương đồng, khác biệt của hai loại hình tín ngưỡng này. Chương 1, với tiêu đề Tín ngưỡng Thành Hoàng ở Việt Nam, tác giả giới thiệu về nguồn gốc và dạng thức tinh thần của Thành Hoàng; ngôi đình; thần điện Thành Hoàng và nghi lễ thờ thần. Trước tiên, đó là các loại hình cơ bản của Thành Hoàng Việt Nam như: Thần cây, thần đá, thần núi, thủy thần, thần động vật, thiên thần, thần tôn giáo, nhân thần, v.v... Ngoài ra, trong đình làng Nam Bộ cùng với Thành Hoàng còn có các vị Thần đồng tự với Thành Hoàng như Thần linh phụ hưởng, Thần thánh các tư gia gửi tới, khiến cho Thần điện vô cùng hỗn tạp. Bên cạnh đó, Thành Hoàng còn được phân theo đơn vị hành chính như ở thủ đô Hà Nội hiện thời: Khu vực Nam quận Từ Liêm và

quận Ba Đình; Tây, Tây Bắc huyện Từ Liêm; huyện Thanh Trì; huyện Gia Lâm; huyện Đông Anh; và khu vực nội thành. Các vị Thần Thành Hoàng thường được thờ trong các ngôi đình, bởi vậy, trong chương này, tác giả giới thiệu rất kỹ về lịch sử ngôi đình Việt Nam, về khu đất dựng đình, về mặt bằng tổng thể, về bộ mái, bộ khung và điêu khắc trang trí đình làng Việt Nam. Cùng với các vị Thần, các ngôi đình là cách sắp đặt trong hệ thống Thần điện Thành Hoàng và nghi lễ thờ cúng Thành Hoàng cũng được tác giả trình bày trong Chương 1, nhất là sự khác nhau giữa thần điện Thành Hoàng Nam Bộ và Bắc Bộ.

Chương 2, tác giả trình bày về Shinto ở Nhật Bản. Tuy không tiếp cận được với nguyên gốc tiếng Nhật, nhưng tác giả đã cố gắng tìm kiếm những tài liệu về Shinto bằng Anh ngữ để giới thiệu với bạn đọc về nguồn gốc và hành trình lịch sử, kiến trúc Thần điện, nghi lễ của Shinto tại Nhật Bản. Theo tác giả, Shinto đã xuất hiện trong buổi bình minh của lịch sử Nhật Bản và tồn tại cho đến ngày nay. Shinto đã tạo ra một hình ảnh hết sức độc đáo, ít thấy có trong các hiện tượng tương tự, trong thế giới tâm linh của một dân tộc và quốc gia nào trên thế giới: Nó vừa là tín ngưỡng, *vừa là tôn giáo trong xã hội Nhật Bản. Trong dân gian, nó là tín ngưỡng thờ các vị Thần Nông nghiệp*, với cơ cấu không chặt chẽ. Nhưng mặt khác, nó lại là một tôn giáo có tổ chức chặt chẽ, những định chế nghiêm ngặt ở cấp Hoàng gia và Quốc gia. Có thể nói, từ hiện tượng thờ các vị thần tự nhiên như: Thần Mặt trời, Thần Mặt trăng, Thần Núi, Thần Biển... rồi sau đó truy phong cho tổ tiên vua chúa, các

nhân vật có công với đất nước. Đặc biệt, thế kỉ XIX là khúc quanh quan trọng trong lịch sử phát triển của Shinto là sự ra đời của Giáo phái Shinto và Shinto của truyền thống Hoàng gia đã trở thành quốc giáo, đánh dấu thời kì vàng son của Đạo Thần Shinto. Khác với việc thờ Thành Hoàng ở Việt Nam, ở Nhật Bản có nhiều hình thức thờ Thần như: Shinto của gia đình, Shinto của các giáo phái, Shinto của Hoàng gia, hay Shinto của các vùng miền. Vì vậy, kiến trúc của miếu, đền Thần Shinto vô cùng đa dạng. Ở đây, tác giả giới thiệu về 9 kiểu kiến trúc miếu, đền Thần Shinto của Nhật Bản. Để dễ dàng so sánh, tác giả trình bày phân kiến trúc đền, miếu của Shinto như phần lịch sử ngôi đình ở Việt Nam, cụ thể về vị trí đặt đền, miếu, về mặt bằng tổng thể, về bộ mái, bộ khung của đền, miếu Thần Shinto. Cùng với kiến trúc là phần bài trí các biểu tượng trong Thần điện, các nghi lễ trong việc thờ Thần Shinto ở Nhật Bản cũng được tác giả giới thiệu trong chương này.

Trong Chương 3, với chủ đề Thành Hoàng và Shinto sự tương đồng và *khác biệt, tác giả so sánh những điểm tương đồng và khác biệt của hai loại* hình thờ thần này. Về sự tương đồng, theo tác giả, trước hết cả hai đều xuất phát từ sự sùng bái các hiện tượng của tự nhiên và tôn thờ sức mạnh tự nhiên; Về lễ hội, cũng có những điểm giống nhau như lễ rước thần; Về kiến trúc đó là sự giống nhau về mặt bằng của đền miếu cổ của Shinto “thuần Nhật Bản” và đình cổ ở Việt Nam là hình chữ *nhất* và là những ngôi nhà sàn, chúng chia làm hai phần rõ rệt. Một phần dành cho nghi lễ, hội họp, một phần dành riêng thờ thần linh, và một điểm nữa là ở hai loại hình kiến trúc này hầu như các

thành phần kiến trúc không được sơn vẽ, vẫn giữ nguyên vẻ mộc mạc của cây rừng. Về sự khác biệt, trước hết đó là mặt tinh thần, ở Việt Nam tín ngưỡng Thành Hoàng không được đồng nhất với quyền lực triều đình, không có một tổ chức thống nhất, không có hệ thống triết học, các chuẩn mực đạo đức của riêng mình như Shinto. Về chức năng, Shinto mang nặng ý nghĩa tôn giáo đơn thuần – nơi thờ Thần, trong khi đó ngôi đình của Việt Nam đảm nhiệm vai trò rộng lớn cả nghĩa tín ngưỡng (thờ Thần) và ý nghĩa xã hội (trung tâm chính trị - xã hội của làng). Việc cai quản các đền miếu Shinto là do tổ chức các giáo sĩ mang tính chuyên nghiệp đảm nhiệm, còn quản lí đình do một người được dân bầu ra. Về kiến trúc, đình làng dù thờ một hay nhiều vị thần nhưng cũng chỉ có một gian cung cấm, nhưng đền miếu Shinto thì có thể xây nhiều gian cung cấm, đặc biệt là kiến trúc Shinto không sử dụng các hình điêu khắc trang trí lấy từ khung cảnh sinh hoạt của người lao động mà đình làng vẫn thường dùng.

Tóm lại, với hơn 300 trang sách, tác giả đã chứng minh được sự tương đồng và khác biệt của tín ngưỡng Thành Hoàng Việt Nam và đạo Thần Shinto tại Nhật Bản. Qua đó, có thể thấy rằng văn hóa cổ truyền Nhật Bản có nhiều nét gần gũi với văn hóa của cư dân Đông Nam Á hải đảo nói riêng và văn hóa Đông Nam Á lục địa nói chung. Hi vọng cuốn sách sẽ giúp cho bạn đọc phân nào những kiến thức về văn hóa nói chung và về tín ngưỡng của hai nước nói riêng.

Nguyễn Thị Quế Hương
VIỆN NGHIÊN CỨU TÔN GIÁO